

Erik Bergman

Birds in the Morning Op. 89

HUILISTI-lehden numerossa 1/2012 aloittamani sarja suomalaisten huilukonserttojen esittelemiseksi pääsee johdannon jälkeen käyntiin. Ensimmäisenä teoksena sarjassa esitellään Erik Bergmanin (1911–2006) konsertto huilulle ja orkesterille, "Birds in the Morning" vuodelta 1979.

Joskus 1980-luvun alussa Lahti Sinfonian konsertissa kuulin ensimmäistä kertaa elämässäni nykymusiikkia. Ohjelman sijoitetun Bergmanin huilukonserton "Birds in the Morning" solistina oli luonnollisesti Mikael Helasvuo, orkesteria taisi johtaa Ulf Söderblom. Istuen lähes ensimmäisellä penkkirivillä silloisessa Lahden konserttitalossa, pystyin vaitta seuraamaan solistin työskentelyä. Erikoiset ja minulle ennen kuulemattomat asiat – ei niinkään itse konsertto – syöpyivät mieleeni tuosta esityksestä: oudot ja hauskanakin kuuloiset imausut, vihellykset ja nakutukset, joita Helasvuo tuotti huilustaan. "Tästä laista on siis uusi musiikki", muistan ajatelleeni, "ja se on pakko olla aika hienoa kun Helasvuokin soittaa sitä ihan vakavalla naamalla".

Vaikka edellä mainittu konsertti oli allekirjoittaneen ensikosketus aikamme musiikkiin, ei kymmenvuotiaan huilistinalun korville Bergmanin sävelkieli tuntunutkaan vieraalta, pikemminkin hyvin tuttavalliselta ja – jopa hämmäntävän luonnolliselta. Konserton linnut kun tuntuivat pitävän vain hauskaa aamun sarastaessa.

Kolmen vuosikymmenen päästä voi helposti todeta, ettei *Birds in the Morning* ole mitään tiukkapipomodernis- mia. Vaikka teokseen sosisikin hyvin määritelmä "ensimmäinen oikeasti moderni suomalainen huilukonsert-

to", on säveltäjän aiemmin harjoittama, välillä ankarakin serialismi antanut tilaa kypsälle ja mielikuvitusriikkaalle kolorismille. Vapaapulsatiivinen sekuntintaatio korostaa improvisatorisuutta tehden vaikutelmasta sattumanvaraisen, mutta konserton muoto ja rakenne on silti hallittu ja jäsennely.

Konserton soolohuiluosuus sisältää kokonaisen joukon uusia soittotekniikoita, joita ei juuri oltu viljelty suomalaisessa huilukirjallisuudessa aiemmin. Kun efekteille ei vielä 1970-luvun lopussa ollut vakiintuneita määritelmiä eikä niitä edes tunnettu kovin laajalti, selittää Bergman ne parhaan kykynsä mukaan partituurissa. Määritelmät voi ymmärtää, vaikka partituurin kieliasu on paikoin virheellinen eivätkä ohjeet ole aina aivan yksiselitteisiä. Esimerkiksi "Zwerchfellstoss ins Rohr mit Zungenknall" ("pallea-impulssi putkeen kieli-iskun kera") kirjoitettaisiin nykyisin yksinkertaisesti "Tongue ram".

Suomalaiset huilukonsertot, osa 2

Sen lisäksi konsertosta löytyy läpiin kolistelua, putken sisään hengittelyä ja ääntelyä, multifoneja, neljäsosa-sävelaskelua, flatterzungea, glissandoja, whistle toneja ja flageoletteja. Vaikka konsertto on otsikoitu englanniksi, ovat esitysohjeet saksaa ja italiaa, paikoin sievästi sokeentuen: "con violenza, ohne reale Tonhöhe" ("väkivaltaisesti, ilman määrättyä äänenkorkeutta"). Teos on orkestroitu kohtuullisen suurelle kokoonpanolle, perusjousiston lisäksi tarvitaan yhteensä 21 muusikkoa puu- ja vaskipuhaltimiin sekä lyömäsoittimiin.

Birds in the Morning on Bergmanin atribuutti vahvistamaan huilun roolia soitinten siivekkäänä. Linnut edustivat säveltäjälle paitsi lentämisen, myös vapauden metaforaa – ennen huilukonserttoa ne ovat pääosassa hänen kahdessa, Solveig von Schoulzin teksteihin kirjoitetussa teoksessaan, mieskuorolaulussa *Svanbild* ("Joutsen") sekä baritonille, laulusolisteille, lyömäsoittimille ja celestalle sävelletyssä teoksessa *Fåglarna* ("Linnut").

Konserton kolmea osaa ei ole nimetty. Ensimmäinen alkaa pitkällä esävelellä, josta huilu pian irtautuu liverrelläkseen kuvioitaan. Se jättää jälkensä orkesteriin, joka värisee huilun tavoin erilaisia ilmaisukeinoja

The image shows a musical score for the beginning of the concert. It features four staves: Flute Solo (Fl. Solo), Violin I (Vl. I), Violin II (Vl. II), and Viola (Vle. div.). The Flute Solo part starts with a long note on E3, marked with a circled '1' and '8"'. The Violin I part has a similar note, marked with a circled '2' and '8"'. The Violin II and Viola parts have notes marked with circled '3' and '8"', and '4' and '7"' respectively. The score includes dynamics like *pp* and *p*, and performance instructions such as *con sord.* and *senza vibr.*. The notes are marked with fingering numbers (1-4) and breath marks.

Esimerkki 1: konsertto alkaa soolohuilun yksinäisellä es³-äänellä, johon jouset yhtyvät. pian huilu jättäytyy pois liverrelläkseen josten klusterin päällä. Notatio määrittää harjoitusnumeroiden välissä käytetyn ajan pituuden sekunteina.

Esimerkki 2: Soolohuilu kutoo toisessa osassa kontrabasson taustajyrinän päälle multifoni-akordisarjan. Jakso syntyi säveltäjän ja kantaesityksen solistin Mikael Helasvuon yhteistyönä.

käyttäen. Alkuhetki on Bergmanin mukaan “uinuvia mahdollisuuksia kätkevää salaperäistä hiljaisuutta”. Aamun valojen ja varjojen silmien eteen avautuva leikki kuuluu musiikissa erilaisten vastakohtien päällekkäinasetteluina ja yksittäisten sooloäänien muukaantulona. Valaistuksen jatkuvasti muutuessa osan ilmapiiri tihtyy sen loppua kohden.

Toinen osa alkaa soolohuilun yksinäisellä meditaatiolla. Sorninoidut jouset luovat osaan suljetun tunteen, kunnes kontrabasson jyrinä ja lautasten kihinä houkuttelevat soolohuilusta esiin irrationaalisen multifoni-akordisarjan, joka syntyi säveltäjän ja Helasvuon yhteistyönä. Jakso on vaikuttavuudessaan (ja oikeasti huilulle istuvana) konsertin eräänlainen huipentuma. Osa loppuu sen alun tunnelmiin.

Kolmannessa osassa “soolohuilu heittäytyy taiturimaiseen pakoon”, kun improvisatoriset lyömäsoitin- ja puhallinosuudet leimuavat josten häilyisten kenttien päällä. Kaikki johtaa lopun huipennukseen, jossa huilun kivuttua neliviivaiseen des-säveleen muu orkesteri purkautuu ekstaattisesti *tutti*. Lauri Otonkoskea lainaten: “Aamun usvasta nousee jokin, jonka häikäisy päättää teoksen.”

Bergmanin konsertolle antama viitekehys kertoo yksinkertaisuudessaan teoksesta kaiken oleellisen: “Birds in the Morning symboloi mietteitä ja mielikuvitusta aamun sarastaessa.” Tärkeä rooli konsertin synnyssä oli ennakkoluulottoman huilistin aktiivisuus – kahden muun 1970-80-lukujen taitteen suomalaisen huilukonsertin (Meriläinen, Englund) lailla, syntyi Bergmanin huilukonsertto Mikael Helasvuon huilutaiteen innoittamana.

Lauri Toivio

Example 2: Musical score for Flute Solo, Grand Clarinet (Gr. C.), and Contrabass (Cb.). Measures 24-25 and 26 are shown. Dynamics include *mf*, *p*, *f*, *mp*, *pp*, and *ppp*. Performance instructions include *alter nierend*, *Flz.*, *TR*, *G#*, and *Flz.*

Example 3: Musical score for Flute Solo, Percussion (Ptto. sosp.), and Grand Clarinet (Gr. C.). Measures 41-46 are shown. Dynamics include *pp-p*, *sf*, *f*, *mf*, *mp*, and *pp*. Performance instructions include *nur Klappen*, *gespielt*, *Mischung von Ton und Geräusch → reiner Ton → Geräusch*, *p Sprechtr.*, *gliss. gesungen*, *dim. col fiato*, *cresc. con le chiavi*, *Mundloch mit den Lippen decken*, *Glissando auf- und abwärts ins Rohr pfeifen, gleichzeitig Triller spielen*, and *con spazzola*.

Esimerkki 3: Soolohuilulla riittää tekemistä kolmannessa(kin) osassa: erilaiset soittotekniikat seuraavat toisiaan välillä päällekkäin limittyen. Symbaalin (Ptto. sosp.) tremolo kihisee alla, pikkurumpu (c. rull.) ja tempeliblokki (Temple bl.) reagoivat huilun tekstuurin kanssa. Nuottiesimerkit © Fennica Gehrman. Kirjallisuutta: Suomalaisen musiikin tiedotuskeskuksen säveltäjäsivut, www.fimic.fi; Lauri Otonkosken teosesittely, CD-levy Finlandia FACD385; Partituuri, alkup. Edition Pan 104 (1987), nyk. Fennica Gehrmanin katalogissa.

FINNISH FLUTE CONCERTOS / SUOMALAISET HUILUKONSERTOT

Erik Bergman (1911–2006): *Birds in the Morning Op. 89 (1979)*, *Concerto for Flute and Orchestra / konsertto huilulle ja orkesterille* (fl solo + 2222/3430/12, strings)
Duration / Kesto: ca. / n. 18'30"
 • Commissioned by the Finnish Broadcasting Union / Suomen YLE:n tilaus
 • Dedicated to Mikael Helasvuo / Omistettu Mikael Helasvuolle

First perfomance / Kantaesitys: Mikael Helasvuo, flute & Finnish Radio Symphony Orchestra, cond. Leif Segerstam, September 18, 1979, Warsaw Autumn Festival, Poland / Mikael Helasvuo, huilu & Radion Sinfoniaorkesteri, joht. Leif Segerstam, 18.9.1979, Varsovan syksy-festivaali, Puola

Publisher / Kustantaja: Fennica Gehrman, www.fennicagehrman.fi

Recordings / Levytyksiä:
 Finlandia Records FACD 385 ("Finnish Flute Concertos", 1990),
 Helasvuo, Finnish Radio SO, Segerstam

FINNISH FLUTE CONCERTOS / SUOMALAISET HUILUKONSERTOT